

DEFENSOR

L E G I S

Pääkirjoitus DL 2/2007

ONKO MEILLÄ TARVETTA JA VARAA LAUTAMIESJÄRJESTELMÄÄN?

(Gibt es Bedürfnis und Mittel für das Schöffensystem?)

Käräjäoikeuksien lautamiesjärjestelmä uudistettiin 1993 toteutetun alioikeusuudistuksen yhteydessä. Lautamiesjärjestelmä ulotettiin kaikkiin alioikeuksiin, lautamiesten määrää kokoonpanoissa vähennettiin ja lautamiehet saivat yksilöllisen äänioikeuden.

Lautamieskokoonpano on rikosasioissa pääasiallinen ratkaisukokoonpano. Käräjäoikeuksien vuonna 2006 ratkaisemista rikosasioista noin 63 % ratkaistiin lautamieskokoonpanossa. Lautamiehet voivat periaatteessa osallistua asian ratkaisemiseen myös eräissä riita- ja hakemusasioissa, mutta lautamiesten osallistuminen näiden asioiden käsittelyyn on ollut vähäistä. Lautamiesjärjestelmää ei ole käytössä hovioikeuksissa, hallinto-oikeuksissa eikä ylimmissä oikeuksissa.

Oikeudenhoidon ammattilaiset ovat varsin yksimielisiä siitä, että käräjäoikeuksia tulee vahvistaa. Tämä tarkoittaa käräjäoikeuksien määrän jonkinasteista vähentämistä ja yksikkökoon suurentamista, joka on välttämätöntä tuomareiden erikoistumisen ja ammattitaidon kehittämisen sekä prosessien valmistelun ja johdon kannalta. Mikäli käräjäoikeuksissa aiotaan kehittää tuomareiden ammattitaitoa ja osaamista, tulee käräjäoikeuksien yksikkökoko kasvaa ja näin edistää ammattituomareiden erikoistumista ja mahdollisuutta työskennellä entistä useammin yhdessä.

Käräjäoikeuksien käytössä olevat resurssit eivät kohdenna nykyisten kokoonpanovaihtoehtojen perusteella riittävän tarkoituksenmukaisesti. Oikeudenkäynnin kokonaiskeston lyhentämistä pohtinut työryhmä (työryhmämietintö 2007:2) toteaa, että käräjäoikeuksien kokoonpanot sitovat rutiiniluontoisiin asioihin turhia resursseja, mutta eivät kaikkein vaikeimmissa ja monimutkaisimmissa asioissa mahdollista riittävästi kokoonpanon oikeudellisen asiantuntemuksen vahvistamista. Työryhmä onkin päättänyt ehdottaa, että käräjäoikeuden kokoonpanoja rikosasioissa tulisi monipuolistaa. Työryhmän mukaan oikeudellisesti vaikeissa asioissa ratkaisukokoonpanon tulisi koostua kolmesta tuomarista ja lautamieskokoonpano olisi työryhmän mielestä perusteltua säilyttää vain ns. perinteisten vakavien rikosasioiden, kuten henkirikosten, törkeiden väkivaltarikosten tai törkeiden anastusrikosten ratkaisukokoonpanona.

Oikeudenhoidon resurssivajeet johtuvat suurelta osin resurssien alueelliseen sijaintiin, kohdentamiseen ja tehostamiseen liittyvistä epäkohdista. Oikeudenhoidon niukkojen resurssien aikana tulee avoimesti ja innovatiivisesti tutkia oikeuslaitoksen ja oikeusjärjestelmämme kaikkia osa-alueita. Asioita tulee priorisoida ja kohdentaa ennen kaikkea oikeusjärjestelmän toimivuuden ja oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta.

Käräjäoikeuksien vuoden 2006 lautamieskustannukset vastaavat noin viittä prosenttia käräjäoikeuksien toimintamenoista. Lautamiehistä aiheutuvat kustannukset ovat istuntopalkkioita, ansionmenetykskorvauksia, lautamiessivukuluja ja matkakuluja. Lautamiesten koulutus ja koko järjestelmän vaatima hallinto aiheuttaa myös välillisiä kuluja. Tällä yli kuuden miljoonan euron vuotuisella rahamäärällä katettaisiin noin 60 käräjätuomarin ja 60 kärjäsihteerin muodostaman työparin palkkakustannukset. Lautamieskäytön vähentymisestä säästyvillä resursseilla voitaisiin palkata ammattituomareita pahiten ruuhkautuneisiin käräjäoikeuksiin. Toimenpiteellä olisi välitön vaikutus oikeudenkäyntien kestoon käräjäoikeuksissa.

Lautamiesjärjestelmä on Suomessakin aikansa elänyt. Yhteiskuntamme on voimakkaasti oikeudellistunut ja monimutkaistunut. Luottamus suomalaiseen oikeuslaitokseen on varsin korkea. Ammattituomareiden arvomaailma, yhteiskunnallinen tausta ja elämänkokemus ei juurikaan poikkea muusta kansasta. Lautamiesjärjestelmän perusteeksi usein esitetty paikallistuntemus on menettänyt merkityksensä yhteiskunnan urbanisoitumisen ja käräjäoikeuspiirien laajentumisen myötä.

Kari Lautjärvi